

Pol Morillas

Investigador principal, CIDOB

S'ha arribat a escriure que la crisi de refugiats ha trencat Europa en dos. Això exemplifica com s'està gestant un xoc de civilitzacions dins d'Occident¹, amb una part d'Europa que dóna la benvinguda als que fugen de la guerra, i una altra que els prohibeix l'entrada; amb una que argumenta que s'ha d'anteposar la protecció dels drets humans en aquesta crisi humanitària, i una altra que reclama protegir les identitats nacionals i ètniques del que considera una amenaça a la civilització europea. Ambdues Europes troben la seva màxima expressió en l'aliança entre l'Alemanya de Merkel i la Comissió Juncker, d'una banda, i el Govern hongarès d'Orbán, al capdavant del Grup de Visegrad (del qual també formen part la República Txeca, Polònia i Eslovàquia), de l'altra. A Europa, la divisió entre Oest i Est amenaça de convertir-se en la següent línia de fractura del projecte europeu, després que la crisi de l'euro dividís el continent entre Nord i Sud o creditors i deutors. En la seva capacitat inaudita d'acumular crisis, la fi de la llibertat de moviments, el restabliment de fronteres internes o l'abandonament de valors fonamentals de la Unió (tots ells pilars bàsics del projecte d'integració europea) es poden convertir en efectes no desitjats de la crisi dels refugiats.

Al flanc oest, Alemanya va rebre els afalacs de molts quan Angela Merkel va expressar la seva voluntat d'acollir fins a 800.000 refugiats i reformar els mecanismes amb què compta la Unió per fer front a l'arribada de noves onades, com, per exemple, el control d'una única frontera exterior europea o d'una política migratòria i d'asil comuna. La política de Merkel es va emparar en la necessitat de saltar-se les regles comunes europees quan es tracti de motius humanitaris i d'aplicació de convencions internacionals com la de Ginebra. La UE no es podia escudar en l'obsoleta Convenció de Dublín, que obliga els sol·licitants d'asil a registrar-se en el país d'entrada abans de poder transitar a altres països europeus. Amb la seva política de fronteres obertes, Merkel va permetre l'arribada de centenars de milers de refugiats i va suscitar les crítiques dels socis de l'Est, que la van acusar d'incomplir reglaments europeus quan durant la crisi de l'euro el seu mantra era el respecte escrupolós dels preceptes de la Unió Monetària.

1. Diana Pinto. «A Clash of Western Civilizations». *Project Syndicate* (13 d'octubre de 2015) (en línia) <http://www.project-syndicate.org/commentary/hungary-germany-border-walls-by-diana-pinto-2015-10>

Alhora, la política de Merkel va trobar un aliat en la Comissió Juncker que, amb les seves propostes de reubicació dels demandants d'asil entre els estats membres, considerava el sistema de quotes com l'única via per donar una resposta europea comuna a la crisi. L'eix Berlín-Brussel·les va acabar convencent altres estats membres poc proclius al primer repartiment de refugiats com ara Espanya o Portugal, que van preferir sumar-se al carro de l'Oest abans que alinear-se amb les posicions més bel·ligerants del Grup de Visegrad. La política de Merkel, articulada a l'entorn de la inexistència d'un límit al dret d'asil, aviat va suscitar controvèrsies entre la seva opinió pública, que va passar a mostrar-se preocupada en un 51% davant l'arribada de nous refugiats. La falta de capacitat d'absorció dels centres de processament d'asil i les queixes de les autoritats locals i de länder com Baviera també han fet que Merkel reculi.

Al flanc est, els desenvolupaments van seguir una trajectòria inversa. Mentre Alemanya i la Comissió Europea demanaven una resposta comuna a la crisi de refugiats, països com Hongria o Polònia es replegaven a l'entorn de les seves identitats nacionals (i, fins i tot, ètniques i religioses) per justificar una política restrictiva. Les seves propostes remetien a la necessitat de reforçar les fronteres exteriors de la Unió, mitigar l'efecte crida provocat per una política de braços oberts i ajudar països tercers a contenir el flux de refugiats que es dirigien cap a Europa. Argumentaven que l'est d'Europa ja va fer front a un incessant flux de refugiats durant la crisi d'Ucraïna, per la qual cosa no es podien permetre acollir refugiats provinents, aquesta vegada, de conflictes propers a la frontera sud d'Europa (llegeixi's Síria). A més, els líders del Grup de Visegrad consideraven que els seus estats del benestar i infraestructures socials no els permetien exercir una solidaritat «a l'alemanya», més encara si a causa de les seves diferents arrels culturals el conflicte podia degenerar en rivalitats entre autòctons i forans per uns serveis limitats. És cert, però, que no estaven sols en aquesta actitud. Països com Dinamarca, la política d'asil de la qual es comptava entre les més generoses d'Europa, van mostrar el seu suport a les tesis de l'Est, arribant a publicar propaganda oficial en diaris del Líban sota el titular «No vinguin a Dinamarca».

L'adopció de la repartició de quotes de refugiats per majoria qualificada en el Consell de Justícia i Assumptes Interners de 22 de setembre de 2015 (amb l'abstenció dels països de Visegrad) va marcar una fita de la divisió intraeuropea en la crisi. Alemanya va arribar a suggerir una retirada dels fons de cohesió a aquells que es neguessin a ser solidaris amb el drama humanitari dels refugiats. Els caps d'estat i de Govern van aconseguir disminuir les divisions internes en el Consell Europeu de 15 d'octubre, on la Unió va forjar un acord de mínims per fer front a la crisi de refugiats reforçant les fronteres de la Unió i promentent ajuda a països tercers per a la contenció i la integració de fluxos. No hi va haver en les conclusions del Consell cap senyal que la Unió es pogués encaminar cap a l'adopció d'una política comuna d'asil o cap al reforç de l'actuació als països d'origen de la crisi.

Alguns estaran temptats d'afirmar que la crisi dels refugiats demostra el poc compromís dels països de l'Est amb el projecte europeu i que, segurament, van entrar massa aviat a la UE. Però, certament, l'ampliació europea del 2004 va tenir lloc poc abans que es comencés

a gestar el predomini de les dinàmiques intergovernamentals al si de la Unió, sobretot a partir de la crisi econòmica. El predomini de les visions nacionals i la incapacitat dels líders actuals d'apuntalar un projecte comú expliquen per què Europa no reacciona davant de crisis que afecten els seus pilars fonamentals.

